

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و
نوآوری های ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه
متعلق به دانشگاه رازی است.

دانشکده کشاورزی

گروه ترویج و آموزش کشاورزی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته ی مهندسی کشاورزی
گرایش ترویج و آموزش کشاورزی

بررسی اثربخشی صندوق های اعتبارات خرد در توانمندسازی زنان روستایی استان
کرمانشاه

استاد راهنما:

دکتر کیومرث زرافشانی

استاد مشاور :

دکتر امیرحسین علی بیگی

نگارش:

مژگان فقیری

مهر 1390

دانشکده کشاورزی
گروه ترویج و آموزش کشاورزی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته ی مهندسی کشاورزی گرایش ترویج
و آموزش کشاورزی

مژگان فقیری

تحت عنوان

**بررسی اثربخشی صندوق های اعتبارات خرد در توانمندسازی زنان روستایی استان
کرمانشاه**

در تاریخ 1390/7/19 توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

امضاء	دکتر کیومرث زرافشانی با مرتبه ی علمی دانشیار	1- استاد راهنما
امضاء	دکتر امیرحسین علی بیگی با مرتبه ی علمی دانشیار	2- استاد مشاور
امضاء	دکتر علی اصغر میرکزاده با مرتبه ی علمی استادیار	3- استاد داور داخل گروه
امضاء	دکتر حسین مهدی زاده با مرتبه ی علمی استادیار	4- استاد داور خارج از گروه

مهر 1390

تقدیر و تشکر:

درود و سپاس بیکران بر همدلی، همراهی و همگامی پدر و مادر عزیزم که با صبر و پشتیبانی همیشگی خود در تمامی مراحل زندگی ام امید موفقیت را در من زنده نگاه داشتند. مقتضی است از استاد راهنمای فرهیخته-ام، جناب آقای دکتر زرافشانی و استاد مشاور گرانقدرم جناب آقای دکتر علی بیگی سپاسگزاری نمایم که با نکته‌های دلاویز و گفته‌های بلندشان، صحیفه‌ی سخن را علم پرور نمودند و همواره راهنما و راه‌گشای من در اتمام واکمال این پایان‌نامه بودند. در پایان نیز از جناب آقای دکتر میرک زاده و جناب آقای دکتر مهدی‌زاده که داوری پایان‌نامه اینجانب را برعهده داشتند، صمیمانه تشکر می‌نمایم.

پیشکش به

پدر و مادر عزیزم

چکیده

توانمندسازی زنان روستایی یکی از مهم‌ترین سیاست‌های توسعه روستایی در عصر حاضر است. از آنجایی که توانمندسازی یک فرآیند پیچیده و چند بعدی است، مطالعه جامع‌نگرانه این فرآیند نمی‌تواند بدون در نظر گرفتن ابعاد مختلف آن صورت گیرد. لذا بررسی توانمندسازی از ابعاد مختلف می‌تواند بستر مناسبی را برای اتخاذ سیاست‌های راهبردی در جهت تقویت این ابعاد فراهم سازد. این پژوهش علی - مقایسه‌ای با هدف بررسی اثربخشی صندوق‌های اعتبارات خرد استان کرمانشاه در توانمندسازی اقتصادی، اجتماعی و خانوادگی زنان روستایی انجام شد. جامعه آماری این مطالعه را زنان روستایی عضو و غیرعضو صندوق اعتبارات خرد شهرستان‌های کرمانشاه، کنگاور، صحنه و هرسین تشکیل دادند. حجم نمونه با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک و جدول بارتلت، 366 نفر تخمین زده شد. به منظور گردآوری داده‌ها از پرسشنامه‌ی محقق ساخته‌ای استفاده شد که روایی و پایایی آن با روش تحلیل عاملی تأییدی و آزمون آلفای کرونباخ مورد تأیید قرار گرفت. نتایج مطالعه نشان داد که بین زنان عضو و غیرعضو از لحاظ توانمندی اقتصادی، اجتماعی و خانوادگی تفاوت معنی‌داری وجود دارد. به عبارت دیگر اعضای صندوق اعتبارات خرد از ابعاد مختلف در سطح بالاتری از توانمندی قرار داشتند. رتبه‌بندی صندوق‌ها به لحاظ توانمندی اعضا از ابعاد مختلف نشان داد که در بعد اقتصادی: فش (کنگاور)، تمرگ و پریوه (هرسین) رتبه‌های اول تا سوم را کسب نمودند. در بعد اجتماعی: فش، پریوه و قیطاس‌آباد (صحنه) رتبه‌ی اول تا سوم را به خود اختصاص دادند. در بعد خانوادگی اعضای صندوق‌های فش، پریوه و کوسه‌وند (کرمانشاه) به ترتیب در جایگاه‌های اول تا سوم قرار گرفتند. یافته‌های این مطالعه می‌تواند دستاوردهایی را برای دفتر امور زنان روستایی داشته باشد. بدین صورت که با گسترش صندوق اعتبارات خرد، می‌توان دسترسی سایر اقشار جامعه (جوانان روستایی، خرده مالکان و...) را به این نوع از اعتبارات فراهم ساخت.

کلمات کلیدی: توانمندسازی، زنان روستایی، صندوق اعتبارات خرد، علی - مقایسه‌ای

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول : کلیات تحقیق	1
1-1- مقدمه	2
2-1- بیان مسأله	4
3-1- اهمیت و ضرورت تحقیق	5
4-1- اهداف تحقیق	6
1-4-1- هدف کلی	6
2-4-1- اهداف اختصاصی	6
5-1- محدوده تحقیق	6
6-1- محدودیت‌های تحقیق	7
7-1- تعاریف عملیاتی متغیرها	8
فصل دوم : پیشینه نگاشته‌ها	10
1-2- مقدمه	11
2-2- آشنایی با مفاهیم زیربنایی توانمندسازی	13
1-2-2- مفهوم توانمندسازی	15
2-2-2- ابعاد مختلف توانمندسازی	18
3-2-2- نظریه‌های توانمندسازی در قالب اعتبارات خرد	22
3-2- لزوم اجرای برنامه اعتبارات خرد با محوریت زنان روستایی	25
4-2- آشنایی با اعتبارات خرد: مفاهیم و اهداف	26
1-4-2- مزایای صندوق اعتبارات خرد برای زنان روستایی	28
5-2- تجارب کشورهای مختلف در زمینه اعتبارات خرد	29
1-5-2- گرامین بانک بنگلادش	29
2-5-2- بانک آمانا اختیار مالزی	30
3-5-2- جامائیکا و اعتبارات خرد	31
4-5-2- تاریخچه تحول اعتبارات خرد در ایران	31
5-5-2- ساختار صندوق اعتبار روستایی در ایران	35
6-2- مطالعات تجربی	38
7-2- چارچوب مفهومی تحقیق	43
فصل سوم : روش تحقیق	44
1-3- مقدمه	45
2-3- طرح تحقیق	45
3-3- جامعه آماری	46
4-3- متغیرهای تحقیق	47

48.....	5-3- روش جمع‌آوری اطلاعات .....
48.....	1-5-3- مطالعه اسنادی و کتابخانه‌ای .....
48.....	2-5-3- مطالعه میدانی .....
48.....	6-3- ابزار تحقیق .....
49.....	1-6-3- پایایی سنجی پرسشنامه .....
50.....	2-6-3- روایی سنجی پرسشنامه .....
50.....	1-2-5-3- تحلیل عاملی تأییدی .....
52.....	7-3- روش‌های آماری .....
53.....	1-7-3- آمار توصیفی .....
53.....	2-7-3- آمار تحلیلی (استنباطی) .....
54.....	فصل چهارم : یافته‌های تحقیق .....
55.....	1-4- مقدمه .....
55.....	2-4- هدف اختصاصی اول .....
55.....	1-2-4- بررسی ویژگی‌های فردی زنان روستایی صندوق اعتبارات خرد .....
55.....	1-1-2-4- سن .....
56.....	2-1-2-4- سطح تحصیلات .....
57.....	3-1-2-4- وضعیت تأهل .....
57.....	4-1-2-4- وضعیت سرپرستی خانواده .....
57.....	5-1-2-4- دارا بودن حساب بانکی .....
57.....	6-1-2-4- سابقه عضویت در صندوق .....
58.....	7-1-2-4- میزان و دفعات وام‌های دریافتی اعضا .....
58.....	8-1-2-4- میزان کارمزد .....
59.....	9-1-2-4- میزان دیرکرد .....
59.....	10-1-2-4- میزان مشارکت زنان عضو و غیرعضو در کلاس‌های حرفه‌آموزی .....
60.....	11-1-2-4- بررسی فعالیت روزمره زنان عضو و غیرعضو .....
60.....	12-1-2-4- نحوه مصرف وام‌های دریافتی از صندوق .....
61.....	3-4- هدف اختصاصی دوم .....
61.....	1-3-4- شاخص‌های توانمندی زنان روستایی .....
62.....	1-1-3-4- رتبه‌بندی صندوق‌ها از نظر شاخص توانمندی اقتصادی .....
63.....	2-1-3-4- رتبه‌بندی صندوق‌ها از نظر شاخص توانمندی خانوادگی .....
64.....	3-1-3-4- رتبه‌بندی صندوق‌ها از نظر شاخص توانمندی اجتماعی .....
64.....	4-1-3-4- رتبه‌بندی شهرستان‌ها از نظر اثربخشی صندوق‌ها در توانمندسازی زنان روستایی .....
65.....	4-4- آمار استنباطی .....
66.....	1-4-4- هدف اختصاصی سوم .....
66.....	1-1-4-4- سن پاسخگویان .....

66.....	2-1-4-4- سطح تحصیلات
67.....	3-1-4-4- تعداد فرزندان پسر
67.....	4-1-4-4- سرپرست خانوار بودن
67.....	5-1-4-4- مدت دوری همسر از خانواده
67.....	6-1-4-4- داشتن حساب بانکی
68.....	7-1-4-4- مشارکت در کلاس‌های حرفه‌آموزی
68.....	2-4-4- هدف اختصاصی چهارم
68.....	1-2-4-4- مقایسه توانمندی اقتصادی زنان روستایی عضو و غیرعضو
69.....	3-4-4- هدف اختصاصی پنجم
69.....	1-3-4-4- مقایسه توانمندی خانوادگی زنان روستایی عضو و غیرعضو
69.....	4-4-4- هدف اختصاصی ششم
69.....	1-4-4-4- مقایسه توانمندی اجتماعی زنان روستایی عضو و غیرعضو
71.....	فصل پنجم : خلاصه، نتیجه‌گیری و پیشنهادات
72.....	1-5- مقدمه
72.....	2-5- خلاصه و نتیجه‌گیری
79.....	3-5- پیشنهادات
80.....	4-5- پیشنهاد برای مطالعات آینده
81.....	فهرست منابع و مآخذ

فصل اول

کلیات تحقیق

1-1- مقدمه

توانمندسازی زنان روستایی یکی از مهم‌ترین مباحث مربوط به توسعه روستایی در کشورهای جهان سوم است. مطالعات مختلف نشان می‌دهد که در طول تاریخ زنان روستایی از لحاظ شرایط اجتماعی و اقتصادی در سطح پائین‌تری نسبت به مردان قرار داشته‌اند (پروین و لئون‌هایزر¹، 2004؛ سازمان ملل²، 1995). این تضاد بین زنان و مردان روستایی را می‌توان در سطح سواد، تحصیلات، فرصت‌های شغلی، کنترل بر دارایی و اموال و مشارکت در صحنه‌های سیاسی مشاهده نمود (هوگ و ایتوهارا³، 2009). برای ترسیم بهتر این تضادها، به گوشه‌ای از آمار مربوط به زنان روستایی که گویای حقایق تلخی در این زمینه است می‌پردازیم:

بر مبنای تحقیقات فائو، بیش از 75 درصد از جمعیت فقیر جهان (قریب به یک میلیارد نفر) در مناطق روستایی زندگی می‌کنند (سازمان ملل، 1995) که از این میزان 70 درصد را زنان تشکیل می‌دهند (مدیریت امور زنان روستایی و عشایری، 1384). این درحالی است که زنان روستایی 25 درصد بیش از مردان کار می‌کنند (انصاری، 1374) اما تنها 10 درصد از درآمد جهان را کسب می‌کنند و نیز یک درصد از دارایی‌های جهان متعلق به آنان است (پژوهشکده دانشگاه الزهراء، 1381). نکته تأسفبار این که در مجموع سه چهارم مرگ و میر ناشی از فقر مالی و غذایی متوجه زنان و دختران است، از این رو چهره فقر بیش از آنکه روستایی باشد، زنانه است (مدیریت امور زنان روستایی و عشایری، 1384).

چنین تضادهایی در جامعه، نه تنها محرومیت زنان روستایی را دوچندان ساخته بلکه در بسیاری از مواقع نیز کشورها را در دستیابی به پتانسیل‌های بالقوه‌ی خویش دچار مشکل نموده‌است (هوگ و ایتوهارا، 2009). از این‌رو در ابتدای سال 1970 توجه صاحب‌نظران توسعه روستایی به سمت زنان روستایی معطوف گردید (صالح نسب، 1378). این توجه ویژه به زنان روستایی موجب شد تا طرح‌های متعددی در خصوص زنان آسیب‌پذیر روستایی به اجرا گذاشته شود. یکی از این برنامه‌ها طرح توانمندسازی⁴ زنان روستایی بوده است. راپاپورت⁵ (1987) معتقد است که توانمندسازی فرآیندی است که طی آن زنان نه تنها کنترل زندگی خویش را به دست می‌گیرند، بلکه توانایی مشارکت در جامعه و درک انتقادی از محیط پیرامون خویش را نیز کسب می‌نمایند (زیمرن و همکاران⁶، 1992). به عبارت دیگر توانمندسازی، موجب آگاهی زنان

¹ - Parveen & Leonhauser

² - United Nations

³ - Hoque & Itoharu

⁴ - Empowerment

⁵ - Rappaport

⁶ - Zimmerman et al.

روستایی از وضعیت خویش گشته و به آنان این امکان را می‌بخشد که برای تغییر شرایط موجود به سمت شرایط مطلوب برنامه ریزی مناسب، آگاهانه و سازمان یافته انجام دهند (مافی، 1385).

یکی از راهبردهای طرح توانمندسازی زنان روستایی، تأسیس صندوق اعتبارات خرد بود که از اواخر دهه 1980 به عنوان راهکاری مناسب برای ایجاد فرصت های شغلی به ویژه فعالیت های خود اشتغالی و مقابله با فقر در مناطق کم درآمد مطرح گردید (ماجورانو¹، 2007). به عنوان مثال، بنگلادش را می‌توان خاستگاه اعتبارات خرد دانست که در سال 1976 اولین مؤسسه اعتبارات خرد را به نام گرامین بانک در این کشور راه-اندازی نمود و این کشور را به مبدأ اعتبارات خرد تبدیل ساخت (معظمی، 1380). طی دهه‌های اخیر، برنامه-های اعتبارات خرد به یکی از رهیافت های مهم فقر زدایی و توانمندسازی زنان روستایی تبدیل شده است، به گونه ای که از آن به عنوان «انقلاب اعتبارات خرد» یاد می کنند. اهمیت این برنامه تا بدان جاست که سازمان ملل سال 2005 را به عنوان سال اعتبارات خرد اعلام نمود (سازمان ملل، 1998؛ اسمیتز²، 2006).

در ایران نیز دفتر امور زنان روستایی و عشایری به منظور بهبود وضعیت اقتصادی مناطق روستایی، کاهش بیکاری، عدالت اجتماعی، کاهش فقر و خصوصاً توانمندسازی زنان روستایی، طرح تشکیل صندوق‌های اعتبارات خرد زنان روستایی را از سال 1379 پایه‌ریزی نمود. اکنون تعداد 500 صندوق در کشور وجود دارد که از این تعداد 104 صندوق در استان کرمانشاه راه‌اندازی شده است (انتشارات دفتر امور زنان روستایی، 1389).

اهمیت صندوق‌های اعتبارات خرد در توانمندسازی زنان روستایی برکسی پوشیده نیست. این ادعا را می-توان در مطالعات گسترده‌ای که پژوهشگران علوم مختلف در این زمینه داشته‌اند، مشاهده نمود (حسن زاده و همکاران، 1385؛ اندیلی، 1380؛ سعدی و عرب مازار، 1384؛ مافی، 1385؛ یعقوبی، 1384؛ بخشوده و سلامی، 1384؛ رحیمی، 1380؛ معظمی، 1380؛ چنت³، 2003؛ گاماج⁴، 2006؛ کویسامینگ و مک کلافتی⁵، 2006؛ دهاوامانی⁶، 2010؛ توماس⁷، 1990؛ دوفلو⁸، 2003؛ تیلاکاراتان⁹، 1996؛ سواين و والتین¹⁰، 2007). نتایج اکثر این مطالعات حاکی از تأثیر مثبت اعتبارات خرد در توانمندسازی زنان روستایی است به گونه‌ای که نه تنها موجب افزایش دسترسی آنان به اعتبارات شده است بلکه موجب اشتغال پایدار در مناطق روستایی نیز گشته است. اما بسیاری از این مطالعات تنها به بعد اقتصادی توانمندی تأکید داشته است (سعدی و عرب مازار، 1384؛ یعقوبی، 1384؛ تیلاکاراتان، 1996؛ سواين و والتین، 2007؛ ساتیاباما، 2010).

¹ - Majorano

² - Smets

³ - Chant

⁴ - Gammage

⁵ - Quisumbing & Mc Clafferty

⁶ - Dhavamani

⁷ - Thomas

⁸ - Duflo

⁹ - Tilakaratan

¹⁰ - Swain & Wallentin

این درحالی است توانمندسازی دارای ابعاد ششگانه‌ی اجتماعی، اقتصادی، خانوادگی، سیاسی، قانونی و روانشناختی است. لذا این مطالعه قصد دارد ضمن بررسی و مقایسه توانمندی اقتصادی زنان عضو روستایی به سایر ابعاد آن که همانا اجتماعی و خانوادگی است نیز بپردازد.

1-2- بیان مسأله

اعتبارات خرد با فراهم ساختن سرمایه لازم برای راه‌اندازی مشاغل تولیدی در سطح روستاها منجر به توانمندسازی زنان روستایی می‌گردد (گزارش بانک جهانی، به نقل از آذرنوش، 1383؛ ساتیاباما، 2010). در همین راستا نیز آئین‌نامه اجرایی تشکیل صندوق‌های اعتبارات خرد در ایران، پرداخت وام به زنان روستایی را در جهت راه‌اندازی کسب‌وکارهای کارآفرینانه مطرح نموده است. اهمیت این موضوع تا بدان جاست که در سربرگ دفترچه بازپرداخت وام و نیز در فرم‌های مربوط به عضویت هر فرد در صندوق اعتبارات خرد نوع فعالیت تولیدی آنان مشخص می‌گردد. بنابراین زنان روستایی موظفند که وام دریافتی از صندوق را در زمینه تولیدی مشخص شده به کار برند. دفتر امور زنان روستایی استان کرمانشاه نیز با عنایت به میزان بالای جمعیت زنان روستایی، تعداد 104 صندوق اعتبارات خرد را در طی دهه گذشته در استان راه‌اندازی نموده است. حال این سؤال مطرح است که آیا وجود تعداد بالای صندوق اعتبارات خرد در استان و دسترسی زنان روستایی به اعتبارات تولیدی توانسته است توانمندسازی آنان را به‌دنبال داشته باشد؟

البته توجه به این نکته ضرورت دارد که راه‌اندازی مشاغل تولیدی کوچک با افزایش استقلال مالی زنان روستایی، تنها توانمندی اقتصادی آنان را به‌دنبال خواهد داشت. این درحالی است که توانمندسازی دارای ابعاد مختلفی همچون اجتماعی، قانونی، سیاسی، خانوادگی و روانشناختی است. توانمندی اقتصادی زنان روستایی پیش‌زمینه‌ای است که در نهایت منجر به توانمندسازی آنان از سایر ابعاد می‌گردد (ساتیاباما، 2010). اما نکته قابل توجهی که در مطالعات توانمندسازی در داخل کشور به چشم می‌خورد آن است که در اکثر این مطالعات کمترین توجه به ابعاد مختلف توانمندی و بیشتر به بعد اقتصادی آن توجه شده است (حسن‌زاده و همکاران، 1385؛ سعدی و عرب‌مازار، 1384؛ یعقوبی، 1384؛ اندیلی، 1380؛ معظمی، 1380؛). از سوی دیگر نیز با وجود تمام مزایایی که برای صندوق اعتبارات خرد بیان شده است، مطالعات بانک جهانی (1998) نشان می‌دهد که در بسیاری از کشورهای جهان سوم این اعتبارات در افزایش درآمد و کاهش فقر زنان روستایی نتوانسته‌اند به موفقیتی نائل شوند.

همچنین با وجود گذشت حدود یک دهه از عمر صندوق اعتبارات خرد در ایران، مطالعات بسیار اندکی در زمینه اثربخشی این اعتبارات در توانمندسازی زنان روستایی در سطح کشور و خصوصاً در استان انجام شده است! بنابراین در این مطالعه به منظور بررسی اثربخشی صندوق‌های اعتبارات خرد، به مقایسه میزان

توانمندی اجتماعی، اقتصادی و خانوادگی در بین زنان عضو و غیر عضو در صندوق های اعتبارات خرد استان کرمانشاه می پردازیم.

1-3- اهمیت و ضرورت تحقیق

این مطالعه می تواند دستاوردهایی برای مسئولین صندوق های اعتبارات خرد در سطح کشور و استان داشته باشد. بدین صورت که علاوه بر آگاهی برنامه ریزان و سیاستگذاران از اهمیت سایر ابعاد توانمندی، همچنین شرایطی فراهم می سازد تا افزون بر بعد اقتصادی، سایر ابعاد توانمندسازی نظیر اجتماعی و خانوادگی نیز مورد توجه قرار گیرد و برنامه ریزی هایی در جهت حمایت از این ابعاد نیز صورت گیرد.

از دیگر دستاوردهای این مطالعه برای دفتر امور زنان روستایی که متولی صندوق های اعتبارات خرد در کشور هستند، طراحی شبکه صندوق اعتبارات خرد در کشور است. هدف از ایجاد این شبکه، معرفی زنان روستایی عضو صندوق های اعتبارات خرد به یکدیگر می باشد. این مطالعه به عنوان نقطه شروعی برای راه-اندازی این شبکه، به دنبال معرفی زنان عضو صندوق های اعتبارات خرد استان کرمانشاه و همچنین ارائه پیشنهادهای کاربردی برای زنان روستایی عضو صندوق ها در کل کشور به منظور نیل به توانمندی همه جانبه می باشد.

همچنین با توجه به جمعیت ساکن در مناطق روستایی و تعداد صندوق های اعتبارات خرد در استان، اکثر زنان روستایی اذعان داشتند که این تعداد صندوق جوابگوی نیازهای آنان نمی باشد. به همین دلیل این مطالعه می تواند موجبات گسترش تعداد صندوق ها از یک سو و دسترسی زنان روستایی را به اعتبارات خرد از دیگر سو فراهم سازد.

نتایج بسیاری از مطالعات نشان داده است که توانمندسازی زنان روستایی آثار مثبتی را در بهبود رفاه خانواده های روستایی برجای می گذارد. بدین صورت که زنان روستایی درآمد ناشی از راه اندازی فعالیت های درآمدزا را در بهبود معیشت و رفاه خانواده و خصوصاً فرزندان خود صرف می کنند (آشه و پاروت¹، 2001؛ استیل² و همکاران، 1998؛ توماس³، 1990؛ دوفلو⁴، 2003؛ چنت⁵، 2003؛ گاماچ⁶، 2006؛ کویسامینگ و مک کلافرتی⁷، 2006). به همین دلیل نیز به نظر می رسد که این مطالعه می تواند توصیه هایی را برای بهبود زندگی روستایی و کاهش فقر روستایی در پی داشته باشد و توجه برنامه ریزان توسعه روستایی به این نکات کاربردی سهم بسزایی در افزایش رفاه مناطق روستایی به دنبال خواهد داشت.

¹ - Ashe & Parrott

² - Steele & Amin & Naved

³ - Thomas

⁴ - Duflo

⁵ - Chant

⁶ - Gamage

⁷ - Quisumbing & Mc Clafferty

هر چند ادبیات اعتبارات خرد در ایران از تنوع و گستره بالایی برخوردار است، اما اثربخشی صندوق‌های اعتبارات خرد در توانمندسازی کمتر مورد توجه پژوهشگران علوم مختلف قرار گرفته است. به همین دلیل نیز سعی نمودیم در این مطالعه توانمندسازی را به عنوان پدیده‌ای چندبعدی معرفی نمائیم تا مبنایی برای مطالعات آینده قرار گیرد؛ بنابراین نگارنده امیدوار است که این مطالعه گامی هر چند کوچک در راستای توسعه ادبیات توانمندسازی در ایران باشد.

1-4-4- اهداف تحقیق

1-4-4-1- هدف کلی

بررسی اثربخشی صندوق‌های اعتبارات خرد در توانمندسازی زنان روستایی استان کرمانشاه است.

1-4-4-2- اهداف اختصاصی

- 1- بررسی ویژگی‌های فردی زنان روستایی عضو و غیر عضو صندوق‌های اعتبارات خرد؛
- 2- رتبه بندی صندوق‌های اعتبارات خرد بر اساس اثربخشی آنان در توانمندسازی اقتصادی، اجتماعی و خانوادگی زنان روستایی به تفکیک روستا و شهرستان؛
- 3- بررسی رابطه بین توانمندسازی زنان روستایی با ویژگی‌های فردی آنان
- 4- تعیین اثربخشی صندوق‌های اعتبارات خرد در توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی؛
- 5- تعیین اثربخشی صندوق‌های اعتبارات خرد در توانمندسازی خانوادگی زنان روستایی؛
- 6- تعیین اثربخشی صندوق‌های اعتبارات خرد در توانمندسازی اجتماعی زنان روستایی.

1-5- محدوده تحقیق

این مطالعه از نظر موضوع به بررسی اثربخشی صندوق اعتبارات خرد در توانمندسازی زنان روستایی می‌پردازد. مقطع زمانی این پژوهش در طی سال‌های 1390-1389 و در سطح استان کرمانشاه می‌باشد. به منظور دستیابی به اهداف از پیش تعیین شده زنان روستایی عضو و غیرعضو در صندوق‌های اعتبارات خرد شهرستان‌های کرمانشاه (ریزه‌وند، کوسه‌وند و دولتیار)، کنگاور (فش)، هرسین (چشمه‌کبود، پریوه‌سفلی و تمرگ) و صحنه (الهیه، قیطاس‌آباد و کندوله) مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. نگاره (1-1) محدوده پژوهش را مشخص می‌نماید.

نگاره 1-1. معرفی محدوده تحقیق در استان کرمانشاه

مركز استان	
مركز شهرستان	
۳۴ شهرستان	صحنه
صنایع اعتبارات شهر	

1-6- محدودیت های تحقیق

- بدیهی است در انجام هر تحقیقی از جمله این مطالعه مشکلات و موانع خاصی وجود داشت که انجام تحقیق را با موانع و مشکلاتی مواجه می ساخت. مشکلات پیش رو در این تحقیق نیز شامل موارد زیر بودند:
- عدم همکاری برخی از زنان روستایی در پاسخگویی به سؤالات جمع آوری اطلاعات را مشکل ساخت؛
  - به منظور جمع آوری اطلاعات دقیق اقدام به مصاحبه حضوری گردید که این روش بسیار وقت گیر و دشوار بود؛
  - پراکندگی بالایی که در روستاهای مورد مطالعه وجود داشت، جمع آوری داده ها را با چالش مواجه نمود؛
  - با توجه به اینکه پرسشگرانی قبلا برای جمع آوری داده ها به اعضای صندوق ها مراجعه نموده و نتایج مطالعات خود را کمتر با مسئولین و اعضا صندوق ها در میان گذارده بودند، پاسخگویان تمایل آنچنانی به تکمیل پرسشنامه و یا مصاحبه نداشتند؛
  - از آنجائی که جمع آوری داده ها مقارن با کار و فعالیت کشاورزی زنان روستایی بود، جمع آوری داده ها را با مشکل مواجه می ساخت.

1-7- تعاریف عملیاتی متغیرها

- **اعتبارات خرد:** قراردادن وام های کوچک در اختیار زنان روستایی جهت راه اندازی کسب و کارهای کوچک است. نرخ کارمزد وام ها بین 6 تا 10 درصد است و اقساط وام ها نیز طی یک دوره 10 الی 12 ماهه بازپرداخت می شود.
- **توانمندسازی:** توانمندسازی فرآیندی است که طی آن زنان نه تنها کنترل زندگی خویش را به دست می گیرند، بلکه توانایی مشارکت در جامعه (راپاپورت¹، 1987) و درک انتقادی از محیط پیرامون خویش را نیز کسب می نمایند (زیمرمن و همکاران²، 1992). به عبارت دیگر توانمندسازی، موجب آگاهی زنان روستایی از وضعیت موجود خویش گشته و به آنان این امکان را می بخشد که برای تغییر شرایط خود به سمت شرایط مطلوب برنامه ریزی مناسب، آگاهانه و سازمان یافته انجام دهند (مافی، 1385).
- **توانمندی اقتصادی:** به معنای حضور زنان در مشاغل درآمدزا می باشد به گونه ای که نه تنها توانایی تأمین هزینه های زندگی خویش را کسب می کنند بلکه قادر خواهند بود حمایت مالی

¹ -Rappaport

² - Zimmerman et al.

خانواده را نیز بر عهده گیرند. در این بعد از توانمندی زنان علاوه بر آنکه به اعتبارات و بازارهای مختلف دسترسی دارند، برخی از اموال و دارایی های خانواده نیز متعلق به آنان می باشد.

- **توانمندی اجتماعی:** عبارت است از دسترسی زنان به مکان های اجتماعی و حضور آنان در مراسم مذهبی؛ به عبارت دیگر در این نوع از توانمندی زنان آزادی هایی را در جابجایی و تحرک کسب نموده و نسبت به تحصیلات فرزندان دختر خویش تعهد بیشتری احساس می نمایند.
- **توانمندی خانوادگی:** به معنای مشارکت در تصمیم گیری های خانواده و توانایی تصمیم گیری در مورد فرزندان است. زنانی که در این بعد توانمند شده باشند قادرند بر انتخاب همسر و زمان ازدواج خود کنترل بیشتری داشته باشند.

فصل دوم

پیشینه نگاشته‌ها